

УДК: 355.02(4-672EU)

Biblid 1451-3188, 21 (2022)

Год XXI, бр. 77-78, стр. 327–347

Изворни научни рад

Рад примљен 10. 4. 2022. године

Рад одобрен 25. 4. 2022. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iire_ez.2022.21.77_78.20

СТРАТЕШКИ КОМПАС ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ОДБРАНУ ЕУ

Душко ДИМИТРИЈЕВИЋ¹

Апстракт: Суочена са великим геополитичким променама, разним врстама хибридних претњи, бројним покушајима економске и енергетске присиле, климатским променама и надасве повраћајем политике силе у међународним односима која се очитовала у најновијој украјинској кризи, а којом је озбиљно доведена у питање европска безбедност и мир, Европска унија је 23. марта 2022. године усвојила „Стратешки компас за безбедност и одбрану” – стратегијски документ који по први пут садржи заједничку визију и детаљне циљеве о одбрани европског поретка. Наведеним документом државе чланице Европске уније утврдиле су четири приоритетне области које се односе на: 1) *Деловање* (самостално или у коалицији), на плану извршавања обавеза из Заједничке безбедносне и одбрамбене политике (ЗБОП); 2) *Безбедност*, која обухвата предузимање безбедносних мера ради побољшања одбрамбених способности и предвиђања разних облика претњи са мора, из ваздуха и свемира, као и из сајбер простора; 3) *Инвестиције*, с циљем финансијских улагања у нове технологије ради побољшања одбрамбених способности и капацитета и, 4) *Партнерства*, ради

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд.

E-mail: dimitrijevicd@diplomacy.bg.ac.rs.

Рад је настао у оквиру пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2022. године”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2022. године.

превладавања заједничких претњи и изазова, најпре кроз ојачавање стратешких веза са НАТО и УН, потом са регионалним партнерима попут ОЕБС-а, Афричке уније и АСЕАН-а, као и кроз унапређење билатералних односа са САД, Великом Британијом, Канадом, Норвешком и Јапаном, али и другим партнерским државама. Следећи наведене приоритете и узимајући у обзир актуелну кризу у Украјини, као и негативне геополитичке трендове у свету, ЕУ је усвојила Стратешки компас као дугорочни план деловања, који би требало да осигура њену властиту безбедност, а у сврху очувања међународног мира и безбедности.

Кључне речи: Европска унија, Стратешки компас, Заједничка безбедносна и одбрамбена политика, стратешка визија.

1) УВОД

Као супранационална међународна организација, Европска унија (ЕУ) имала је значајну улогу за одржање мира и стабилности на Старом континенту, као и за промовисање европских вредности и интереса у читавом свету. Градећи највеће јединствено тржиште, ЕУ је у претходном периоду постала најважнији трговински и инвестициони партнер, као и највећи извор развојне помоћи многим земљама, нарочито земљама у њеном непосредном окружњу. Залажући се за одржива политичка решења у међународним односима ЕУ је узела учешће у мисијама и операцијама за управљање кризама на три континента, чиме је показала спремност за формирањем аутохтоног идентитета европског система безбедности.² Таквим приступом ЕУ је показала и спремност за преузимањем безбедносних ризика у очувању светског мира. Јачање њене међународне мировне улоге, допринело је и ојачавању њене трансатлантске улоге. Комплементарност, солидарност и сарадња на том плану са НАТО савезом чинили су окосницу заједничкој одбрани која почива на принципима инклузивности, реципроцитета и аутономије у доношењу одлука. Интензивирање мировних акција било је засновано на правилима Повеље Уједињених нација.³ Међутим, све веће супарништво великих сила и криза мултилатералног поретка, довело је до сложених и тешко предвидљивих хибридних претњи, које су почеле да угрожавају безбедност европских грађана, као и сам европски безбедносни систем. Иако је међузависност остала важна детерминанта међународних односа ЕУ, међузависност се показала крајње конфликтном у односима са појединим државама, будући да су партнерски односи у

² Жаклина Новичић, „Европска унија у кризи: Заједничка политика безбедности и одбране”, у: Александар Гајић, Милан Игрутиновић, *Криза Европске уније, оквири, донети, трендови*, Институт за европске студије, Београд, 2013, стр. 157–184.

³ Урош Живковић, *Водич кроз цивилне мисије*, Isac Fond, Београд, 2017, стр. 24–32.

међувремену прерасли у инструменте политичког надметања на економском, технолошком и комуникационом плану. То је *per se*, представљало велики проблем и изазов за међународне односе ЕУ, који су додатно нарушени повратком политике силе оличене у оружаном агресии на Украјину, чији су разлози наводно у „историјским правима“, праву на интересне сфере или сфере утицаја, што представља негацију позитивног међународног правног поретка. Волунтаризам у међународним односима, који је започео са распадом СФР Југославије, озбиљно је нарушио фундаментална људска права и слободе, као и основне демократске вредности света успостављеног након Другог светског рата. Основни правни и политички принципи дубоко инкорпорирани у темељима европског безбедносног поретка попут неповредивости државних граница, територијалног интегритета, суверенитета и политичке независности, постали су крајње рањиви, а подручја отвореног мора, ваздушног и свемирског, као и виртуелног „сајбер простора“, постала су све више изложена међународним споровима па чак и конфликтима. Међусобна супарништва великих сила, довела су до реалних сукоба између различитих држава и политичких система. У таквим околностима, Савет ЕУ усвојио је 21. марта 2022. године заједничку визију безбедносне и одбрамбене политике у стратегијском документу под називом: „Стратешки компас за безбедност и одбрану – за ЕУ која штити своје грађане, вредности и интересе и доприноси међународном миру и безбедности“.⁴ Усвајање Стратешког компаса био је снажан сигнал јединства. Поменути документ ЕУ и њене државе чланице обавезале су се да ће заједничким и интегрисаним приступом, усклађеним са постојећим европским политикама, одговорити на све спољашње претње које утичу на њихову безбедност, а посебно у односу на претње које су изнете у Стратегији безбедности која је усвојена од стране Комисије 2020. године.⁵ Овај стратегијски документ заснива се на пакетима безбедносних мера које је Комисија обзанила у фебруару 2022. године, а чију примену би тек ваљало разрадити у сврху имплементације агенде из Версаја од 11. марта 2022. године. Поменута агенда донета је на неформалном састанку шефова држава и влада, а ради јачања одбрамбених способности ЕУ, смањења њене енергетске зависности од Русије (прекидом увоза гаса, нафте и угља, смањењем ослањања на фосилна горива, диверсификацијом снабдевања

⁴ “A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security”, Annex, 7371/22, Council of the European Union, Brussels, 21 March 2022.

⁵ “Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic And Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Security Union Strategy”, COM (2020) 605 final, European Commission, Brussels, 24. 7. 2020.

енергентима, већом употребом течног природног гаса, развојем биогаса и тржишта водоника), те због изградње снажније европске економске базе.⁶

2) СУОЧАВАЊЕ СА САВРЕМЕНИМ ОБЛИЦИМА БЕЗБЕДНОСНИХ ИЗАЗОВА И ПРЕТЊИ

Данашњи свет пун је разноликих претњи и геополитичких изазова због којих је ЕУ била приморана да на средњорочном и дугорочном року планира своје делотворније деловање у области безбедности. У ту сврху, она је усвојила Стратешки компас за којим је утврдила јасне циљеве на подручју безбедности и одбране, као и средстава за њихово постизање, те конкретне рокове од најмање три године за мерење постигнутог напретка. Суочена са нестабилношћу на локалном и регионалном нивоу, која је довела до дисфункционалног управљања споровима у њеном непосредном окружењу, ЕУ је све више била изложена и неконвенционалним и транснационалним претњама, као и супарништву између великих сила. Њено настојање да развије мултилатерализам у међународним односима, те да успостави међународни поредак заснован на поштовању правила међународног права, није био општеприхваћен у међународним односима примарно због неједнаког приступа у решавању глобалних претњи и изазова. Разлике су проистекле из међусобно супротстављених идеологија које су, с једне стране, уважавале универзалне светске вредности, док су, с друге стране, строго браниле суверенистички став који је у стварности представљао ретроградни повратак политици силе. Како савремену реалност одликује мноштво политичких актера који настоје проширити своју политичку моћ инсталирањем ауторитарних режима, ЕУ настоји да таква реалност не дође у колизију са постојећом европском, а потом и међународном безбедносном структуром. ЕУ сматра да не може бити места употреби силе или претње употребом силе против територијалног интегритета, суверенитета и политичке независности других држава, будући да су ти принципи и те вредности загарантоване важећим међународним правом садржаним *inter alia* у Повељи УН, Завршном акту КЕБС-а из Хелсинкија из 1975. године, и у Париској повељи за Нову Европу из 1990. године. Најновија употреба оружане силе против Украјине, којој је претходила војна интервенција 2014. године а пре тога агресија у Грузији 2008. године, насилно припајање Крима, уз *de facto* контролу Белорусије и Молдавије значи, према процени ЕУ, нескривену намеру Руске Федерације да успостави свој поредак, односно сфере утицаја.⁷

⁶ "Versailles Declaration", Informal meeting of the Heads of State or Government, Versailles, 11 March 2022.

⁷ ЕУ сматра и да Русија има амбиције да прошири своје сфере утицаја на Либију, Сирију, Централноафричку Републику и Мали. На тим кризним подручјима Руска Федерација се

Најновија, тзв. *специјална војна операција* у Украјини показује, према схватању ЕУ, спремност Руске Федерације да употреби жестоку оружану силу независно од правних и хуманитарних разлога у комбинацији са хибридним тактикама, софистицираним сајбер нападима и манипулацијама употребом дисруптивних технологија. Директна пенетрација у угрожена подручја није искључила ни уплитање у економске и енергетске системе тих држава, уз обилату употребу ратне реторике и пропаганде која је обухватила и претњу употребом нуклеарног наоружања. Према становишту ЕУ, ради се о очитим ревизионистичким обрасцима деловања који потиру опште принципе међународног права и угрожавају европску безбедност, а за шта су одговорне Владе Руске Федерације и Белорусије.⁸

Са друге стране, односе ЕУ и Кине карактеришу углавном јаке економске и трговинске везе. Међутим, те везе доста су нарушене чињеницом да је Кина постала велики трговински конкурент ЕУ у међународним економским односима. Стога ЕУ доживљава Кину не само као свог партнера, већ и као свог системског такмаца. Неједнака отвореност тржишта и друштава узроковала је све већу забринутост ЕУ у погледу реципроцитета, економског надметања и отпорности према Кини. Кина је тенденциозно ограничила приступ свом тржишту, због чега је ЕУ донела одговарајуће мере како би успоставила економски баланс у међусобним трговинским односима.⁹ Посебну забринутост ЕУ изазвала је околност да Кина упорно ради на остваривању својих политичких интереса на мору и у свемиру, те да такође обилато користи и сајбер простор применом хибридних тактика, што може да има снажне импликације на међународни мир и безбедност. Динамичан развој

користи дезинформацијама и плаћеницима, као што је озлоглашена Група *Wagner*. Руска Федерација, с друге стране, негира такве тврдње позивајући се на легитимну употребу силе. У случају Украјине, она као разлог употребе силе наводи право на самоодбрану, будући да ширење НАТО доживљава као директно угрожавање сопственог суверенитета.

⁸ Због оружаног напада на Украјину ЕУ је, од фебруара до априла 2022. године, sukcesивно увела санкције против Руске Федерације које су обухваћене у пет пакета секторских рестриктивних мера. Ове санкције обухватају индивидуалне, економске, медијске и дипломатске рестриктивне мере, које су све дизајниране да ослабе способност руске политичке елите да воде рат у Украјини. Такође, санкције обухватају и извесна економска ограничења према Доњецкој и Луганској области које су прогласиле независност од Украјине, као и према Белорусији за коју ЕУ сматра да је непосредно умешана у сукоб у Украјини. Видети: "EU adopts fifth round of sanctions against Russia over its military aggression against Ukraine", Council of the EU, *Press Release*, 8 April 2022.

⁹ Душко Димитријевић, „Уредба Европског парламента и Савета о успостављању оквира за проверу страних директних инвестиција у Европској унији”, *Европско законодавство*, 2019, vol. 18, бр. 68, стр. 7–25; Регулаторни оквир Европске уније за стране инвестиције, у: Сања Јелисавец Трошић (ед.), *Регулаторни оквир Европске уније за стране инвестиције*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2019, стр. 45–77.

њене војно-одбрамбене индустрије, као и убрзана модернизација војних капацитета (која је планирана да се оконча до 2035. године), такође забрињавају ЕУ. Иако убрзани економски развој Кине и њене регионалне и међународне интеграције треба да допринесу очувању глобалне безбедности, забринутост за развој ових процеса у ЕУ не јењава, будући да ЕУ сматра да процес може да се измакне контроли и да угорзи њене стратешке и безбедносне интересе. Како је ова чињеница веома битна за очување међународне безбедности, ЕУ инсистира на снажнијем јединству свих држава чланица, те на појачаној сарадњи са регионалним и глобалним партнерима. Парирајући Кини на економском плану, ЕУ настоји да ојача и своје безбедносне активности у другим подручјима Азије, нпр. у Авганистану који представља обзидан безбедносни проблем за регију, па самим тиме и за шире подручје ЕУ. Ово тим пре, јер се из Авганистана шири тероризам, кријумчарење дрога и незаконите миграције. ЕУ такође настоји да утиче и на дешавања у Северној Кореји, која угрожава регионалну стабилност и међународни мир путем пролиферације оружја за масовно уништавање, ширењем нуклеарних програма и балистичких ракета. У подручју Индо-Пацифика, које представља центар глобалног надметања у којем геополитичке напетости између великих сила угрожавају међународни поредак и стварају притисак на глобалне ланце вредности, ЕУ настоји да допринесе успостављању стабилности и равнотеже како би заштитила своје геополитичке и економске интересе. Стратешким компасом предвиђено је да ће ЕУ предузимати одређене активности у овом подручју, не би ли се осигурало поштовање међународног права и не би ли се унапредили економски односи са земаљама региона.

С обзиром на то да је ЕУ данас окружена нестабилношћу и различитим облицима хибридних и транснационалних претњи, почев од тероризма, насилног екстремизма, незаконитих миграција и организованог криминала, па све до сајбернапада и слабљења система за контролу наоружања, ЕУ мора да предузима одговарајуће безбедносне мере како би се одбранила од тих претњи које угрожавају њену безбедност дуж јужних и источних граница. У том погледу, ЕУ је јасно спознала важност процеса реформи земаља Западног Балкана које су нужан предуслов за њихово приступање овој организацији. Подржавајући напредак на подручју владавине права и испуњавању других приступних критеријума на којима се темеље европске вредности, правила и стандарди, ЕУ активно партиципира у тим реформским процесима. Што се тиче Источног партнерства, које је поприлично угрожено најновијим ратним дешавањима на територији Украјине, ЕУ је задржала проактивни приступ како би осигурала стабилност на својим источним границама.¹⁰ Међутим, ЕУ

¹⁰ Miloš Petrović, "European Union and Ukraine: the strategic partnership leading to (some)where?", *International Problems*, 2022, vol. 74, no. 1, pp. 75–101.

сматра да земље као што су Молдавија и Грузија, као и неке друге из подручја Јужног Кавказа, перманентно трпе застрашивања и директне претње што додатно доприноси политичкој нестабилности овог региона. На северним границама ЕУ, због утицаја глобалног загревања, регион Северног мора и Арктика постао је више проходан. Самим тим, и његови природни и енергетски ресурси постали су све атрактивнији не само за граничне државе већ и за велике силе које врше његову милитаризацију, чиме овај регион постаје поприште економског и геополитичког надметања.¹¹ У јужном суседству пак, кризе у Либији и Сирији остале су нерешене са дугорочним и неизвесним последицама за безбедност Средоземља. Будући да је та регија од стратешке важности за ЕУ, Унија је остала доследна у ставу да ове кризе морају бити адекватно решене. Посебно се то читује у настајањима ЕУ да подржи стабилност источног Средоземља где су увелико присутна кршења суверених права држава и где се врши инструментализација незаконитих миграција (што алудира на понашање Турске као једног од кључних актера у региону). Такође, активни сукоби и трајна нестабилност на ширем подручју Блиског истока и Персијског залива угрожавају, према становишту ЕУ, њену безбедност и економске интересе. Решавање проблема неширења нуклеарног оружја у регији остало је и даље питање од виталне важности за ЕУ. Иран према спољнополитичком становишту ЕУ, представља реално извор регионалне нестабилности. Тим пре, јер Иран директно или индиректно подупиरे своје политичке и војне савезнике на начин што шири оружје државним и недржавним актерима у овом подручју. Стога ЕУ планира да уложи додатне напоре како би заживео Заједнички свеобухватни акциони план, у циљу даље пацификације ове регије од насилног екстремизма и давања подршке терористичким организацијама као што су *Al Qaida* и *Daiš*. У погледу Африке, с обзиром на њене велике економске и демографске потенцијале, ЕУ гаји отворене симпатије будући да овај континент за њу има велику стратешку важност. Афричко подручје није само важно за ЕУ, већ и за друге важне политичке актере и велике силе које су у најновијем периоду покренуле нову трку за ресурсима, не бирајући притом средства деловања која неретко поткопавају међународне напоре за постизањем мира и стабилности у овом делу света. То је уз актуелне оружане сукобе, лоше системе управљања и појачани тероризам допринело политичкој нестабилности афричких земаља. У том смислу, нарочито брине ситуација у Малију, широј регији Сахела и централној Африци где су политичке

¹¹ Душко Димитријевић, „Трка за Арктик – одмеравање моћи или пут сарадње за нови међународни поредак“, у: Владимир Трапара, Невена Шекарић (урс), *Регионална безбедност: приступи, елементи, динамика*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2021, стр. 217–258.

нестабилности довеле до још дубљег сиромаштва и социјалних разлика. Политичка нестабилност у Гвинејском заливу, на Рогу Африке и у Мозамбичком морском пролазу такође представљају важан безбедносни изазов за ЕУ, будући да је реч о значајним трговинским путевима чија је безбедност угрожена. Коначно, простор Латинске Америке, са којим ЕУ дели дубоке историјске и културне везе, након пандемије COVID-19 суочено је са озбиљном економском и социјалном кризом, која је у неким случајевима угрозила и политичку стабилност држава. У централној Америци, политичка ситуација довела је до додатних политичких подела које су потакле снажне миграцијске токове, а који су за последицу даље имали бујање организованог криминала и угрожавање регионалне стабилности (на пример, у Колумбији).

3) СТРАТЕГИЈСКИ ОДГОВОР ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Сви напред наведени безбедносни изазови имају вишедимензионални карактер и неретко су међусобно повезани. Будући да ЕУ сматра да је њена безбедност са њима угрожена, она је морала мобилисати јавност у циљу заштите заједничких вредности и интереса. Као што је раније поменуто, ЕУ је у том смислу промовисала свој план и визију о заједничкој безбедности и одбрани под називом: „Стратешки компас за безбедност и одбрану – за ЕУ која штити своје грађане, вредности и интересе и доприноси међународном миру и безбедности”.¹² Користећи се интегралним приступом у одмеравању безбедносних ризика, ЕУ је тим документом потврдила да ће користити средства (укључујући и инструменте економских санкција), како би спречила сукобе и како би на адекватан начин одговорила на политичке кризе које угрожавају међународни мир и безбедност. Свесна ризика који постоје у њеном стратешком окружењу, ЕУ се обавезала да ће осигурати сарадњу на билатералном, регионалном и мултилатералном нивоу у сврху ојачавања европске безбедности. У том погледу, ЕУ је промовисала јединство и солидарност из Глобалне стратегије из 2016. године, с циљем оснажења европског система одбране. Преузимањем веће одговорности за сопствену безбедност деловањем у суседству, али и шире, ЕУ је испољила одлучност да допирнесе глобалној и трансатлантској безбедности. Тиме, не само да је потврдила да ће и у перспективи блиско сарађивати са својим „природним” партнерима, попут НАТО који остаје основ њене колективне безбедности, већ је и обзнанила да ће успоставити и ојачати сарадњу с другим стратешким партнерима са којима гаји односе солидарности и узајамне помоћи. Садржај Стратешког компаса који утврђује начине деловања ЕУ против разних претњи и изазова, предмет је наше даље анализе.

¹² “A Strategic Compass for the EU”, European Union External Action. Интернет: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-eu-0_en, 21. 3. 2022.

Деловање

Стратешким компасом ЕУ се обавезала да искористи сва доступна средства и инструменте како би повећала синергију бржег, одлучнијег и снажнијег деловања на плану унутрашње и спољне безбедности. Она је одредила детерминанте и правце будућег деловања у свом оперативном подручју на мору, у ваздуху, свемирском и сајбер простору. Подстичући цивилну и војну димензију ЗБОП, ЕУ је прихватила спровођење читавог низа мера управљања кризама које би требало да буду спроведене у складу са општим међународним правом, правом о људским правима и међународним хуманитарним правом. Такође, ЕУ је Стратешким компасом потврдила спремност да одговори на непосредне претње у кризним ситуацијама изван Уније у свим етапама могућег оружаног сукоба. На том плану, ЕУ је одредила развој војних капацитета за брзо распоређивање (модуларних снага) од 5.000 војника до 2025. године. План укључује копнене, ваздушне и поморске снаге (компоненте), као и стратешку подршку која би била концентрисана на операције у непосредном окружењу, којима се осигурава почетни улазак, појачање или резерва потребна за излазак са ризичног подручја. Развој капацитета за операције спасавања и евакуације, као и стабилизације требало би да се састоје од борбених група ЕУ и војних снага способних да јединствено делују у зависности од природе кризе и крајњих циљева операције. Доступност оружаних снага ће омогућити потребну флексибилност у спровођењу заједничких операција. У циљу подизања ефикасности, ЕУ се обавезала да обезбеди ресурсе попут транспортних и медицинских средстава, сателитске опреме потребне за комуникацију и надзор, као и опреме за сајбер одбрану. На том плану, ЕУ ради заједно са националним властима и посебном Службом за војно планирање. Спровођење ових мера према Стратешком компасу, подразумева употребу механизма нужних за повећање оперативне ефикасности. Оперативну ефикасност требало би подићи организацијом тактичких вежби којима се повећава спремност и интероперабилност свих наведених капацитета (у складу са НАТО стандардима). То се, иначе, сматра и суштински важним ако ЕУ намерава савладати препреке са којима се тренутно суочава, а са којима је имала озбиљне проблеме и у недавној прошлости.¹³ Сам процес доношења одлука, сходно члану 44 Уговора о ЕУ, а у оквиру ЗБОП-а, не би требало да доведе у питање планирање и спровођење операција и мисија под политичким надзором Савета. Суочавајући се са различитим облицима безбедносних изазова, ЕУ је исказала спремност за предузимањем

¹³ Миша Ђурковић, Милан Игрутиновић, *Заједничка спољна и безбедносна политика Европске уније – актуелни изазови*, Институт за европске студије, Београд, 2016, стр. 1–209.

софистицираних мера за модулирање цивилних и војних мисија, пружањем одговарајуће подршке у оквиру Европског инструмента мировне помоћи и подстицањем структурних реформи у области безбедности и одбране.¹⁴ Што се тиче конкретних активности, ЕУ је Стратешким компасом предвидела координирану поморску присутност на подручјима од њеног поморског интереса која утичу на безбедност (полазећи од ранијих искустава из Гвинејског залива и Индијског океана, а разматрајући могућности спровођења одговарајућих мера у Средоземном мору и уз поморску област Сомалије). Такође се обавезала да ојача безбедносну сарадњу и координацију у подручју ваздушног простора, како би обезбедила помоћ мисијама и операцијама ЗБОП-а и пружила потпору мултилатералним структурама и иницијативама као што је Европска команда за ваздушни саобраћај. У односу на цивилну заштиту и полицијску службу, као и безбедоносне службе држава чланица, ЕУ је Стратешким компасом предвидела давање адекватне подршке у сврху пружања ширег одговора савременим хибридним претњама. Стратешки компас у том погледу апострофира потребу за већом сарадњом у заједничком интересу у области правосуђа и унутрашњих послова, у оквиру Европске полицијске службе (EUROPOL), Агенције ЕУ за сарадњу у области кривичног правосуђа (EUROJUST), Агенције ЕУ за обучавање у спровођењу закона (CEPOL) и Агенције за европску граничну и обалску стражу (FRONTEx), како би се предупредили могући ризици и изазови. Надовезујући се на поменуто, ЕУ је у овом стратегијском документу подвукла важност Пакта за цивилну ЗБОП чију би нову верзију требало да усвоји до средине 2023. године. Његова имплементација има за циљ оснажење дејстава цивилних мисија за које се предвиђа нови систем распоређивања (у року од 30 дана), а у којима би партиципирало до 200 обучених стручњака. Додатно, уз поменуто обавезу, ЕУ је преузела дужност успостављања и ојачавање цивилних и војних структура потребних за команду и надзор (Службе за цивилно и војно планирање и спровођење). За подстицање припремних активности ЕУ је прихватила да спроводи редовне вежбе ради јачања узајамне помоћи, посебно у случају оружаног напада на подручје ЕУ, у складу са чланом 42 став 7 Уговора о ЕУ, и сходно праву на самоодбрану прописано чланом 51 Повеље УН. Обавеза сваке државе чланице ЕУ према НАТО-у, у том погледу, остаје део обавеза које проистичу из система колективне одбране. Извођење редовних тактичких вежби, план ротација војних и цивилних снага, ревидирање акционог плана војне мобилности и сношење финансијских трошкова у

¹⁴ Савет је 22. марта 2021. године успоставио Европски инструмент мировне помоћи, специјалан ванбуџетски фонд вредан око пет милијарди евра за период 2021–2027, који се финансира доприносима држава чланица ЕУ. Овај финансијски инструмент има за циљ да покрије акције ЕУ које имају војне или одбрамбене импликације у оквиру ЗСБП.

складу са солидарношћу прописаном чланом 222 Уговора о функционисању ЕУ, такође су утврђени овим делом Стратешког компаса.

Безбедност

У погледу безбедности, Стратешки компас предвиђа да се ЕУ треба што боље припремити за нове изазове и претње. Конкретно то значи да ће ЕУ развити одговарајуће безбедносне системе и алате којима се може одупрети хибридном претњама на пољу сајбер безбедности, на пољу манипулативног деловања комуникационим технологијама, субверзивним и војним дејствима на мору, ваздуху и у свемиру. Способност супротстављања хибридном претњама претпоставља обједињавање постојећих и нових цивилних и војних инструмената којима је могуће превентивно деловати у сврху њиховог елиминисања. У том погледу, Служба за јединствену обавештајну анализу и Јединица за откривање хибридних претњи, треба да добију значајнију улогу у предикцији постојећих ризика. У циљу заштите обавештајних података, ЕУ се обавезала да током 2022. године усвоји додатне стандарде за њихово осигурање. ЕУ је предвидела већу економску и социјалну отпорност како би државе чланице биле спремне да заштите своју виталну инфраструктуру и свој политички систем на различитим нивоима. Да би одговорила хибридном претњама, ЕУ се обавезала да формира специјалне тимове за брзи хибридни одговор. Ти тимови би радили на сузбијању хибридних претњи у границама утврђеним ЗБОП. ЕУ се такође обавезала да на том плану уско сарађује са НАТО и другим партнерима. Европским актом о сајберотпорности, чије се новелирање очекује током 2022. године, ЕУ би требало да унапреди заједнички приступ инфраструктури и да формира нови Центар за безбедносне операције. У складу са стратегијом о сајбер безбедности из 2020. године, ЕУ би требало да развије инструменте за ефикасно спречавање напада у овом виртуалном простору. У том смислу, она је предвидела и различите мере стручног оспособљавања за борбу против иностраних манипулација информацијама. Посебан нагласак стављен је на јачање сарадње између војних тимова за хитне рачунске интервенције (*Military Computer Emergency Readiness Team – MilCERT*), који би требало да повећају интероперабилност и размену информација у сврху дефанзивних дејстава против сајбер напада. Јачање отпорности на безбедносне ризике у сајбер простору повезано је са елиминацијом безбедносних претњи у свемиру. Са новом свемирском стратегијом, коју ЕУ планира да донесе до краја 2023. године, требало би изградити адекватну сателитску, навигацијску и телекомуникациону инфраструктуру која би допринела глобалном свемирском комуникацијском систему у одбрани од могућих претњи. Та стратегија треба да потврди заједнички, стратешки и аутономни приступ свемиру и његовим ресурсима.

Њоме треба прецизирати заштиту свемирских ланаца снабдевања и развој кључне свемирске технологије у координацији између Европске свемирске агенције (*European Space Agency*) и Европске одбрамбене агенције (*European Defence Agency*).¹⁵ Тиме би се ојачала отпорност повезаних европских ланаца снабдевања и осигурао би се интегритет, сигурност и функционисање свемирске инфраструктуре. ЕУ још планира и да унапреди сарадњу са својим партнерима и да подржи напоре Уједињених нација да регулишу предметну материју која би увела ред у одговорније деловање у свемиру. Ослањајући се на заједничко Саопштење Комисије и Високог представника, ЕУ ће осигурати јединствен приступ управљању свемирским саобраћајем. Након потврђивања механизма за одговор на могуће свемирске претње у оквиру програма *Galileo*, ЕУ треба да прошири овај механизам и на друге компоненте свемирског програма. У погледу безбедности ваздушног простора, ЕУ је изразила извесну бојазан од активности коју у овом подручју спроводе државни и недржавни актери. Примера ради, све су више приметне отмице цивилних ваздухоплова употребом беспилотних летилица и других иновативних технологија због којих ЕУ треба да развије напредне одбрамбене способности. Безбедан приступ ваздушном простору знатно је поремећен стратегијама конкурентских актера и активностима којима се онемогућава приступ или излазак из ваздушног простора (нарочито у непосредном окружењу ЕУ). Стога ЕУ планира да поспешу сарадњу на нивоу цивилних ваздухопловстава држава чланица, укључујући и сарадњу са НАТО, како би осигурала слободан приступ овом простору. У односу на присутност у поморској области, ЕУ планира да обезбеди неометан приступ отвореном мору и поморским линијама комуникације у складу са одредбама међународног права мора. Нелегалне и криминалне активности попут пиратерије и незаконите трговине, и најновији облици хибридних претњи неће се више толерисати и ЕУ ће предузети адекватне мере на њиховом сузбијању. У ту сврху, између осталих мера, ЕУ планира да развије заједничке оперативне и технолошке поморске капацитете, којима би појачала своју способност деловања у односу на отклањање свих могућих безбедносних ризика на мору. ЕУ ће искористити постојећа институционална решења и развиће посебан механизам за координирану сарадњу и подизање информисаности о поморској безбедности, као што су Заједничко окружење за дељење информација (*Common Information Sharing Environment – CISE*) и поморски надзор (*Maritime Surveillance – MARSUR*), ради подизања интероперабилности и функционисања. Поред наведених активности, ЕУ планира да настави да ради на мерама упереним против међународног

¹⁵ Душко Димитријевић, Иван Дујић, „Европска одбрамбена агенција као фактор Заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ”, *Европско законодавство*, 2014, vol. 13, бр. 49–50, стр. 359–369.

тероризма. На том плану намерава да ојача своју сарадњу са УН и другим партнерима, и да ову сарадњу прилагоди новим околностима, као што је употреба нових технологија за финансирање тероризма и ширење терористичког садржаја на интернету. ЕУ се обавезала да јача своју мрежу стручњака за борбу против тероризма у делегацијама при мултилатералним форумима какав је, примера ради, Глобални форум за борбу против тероризма и Глобална коалиција за борбу против *Daiša*. Унапређење безбедности ЕУ у перспективи, према Стратешком компасу, обухвата и ефективнији оквир за разоружање и неширење наоружања. На том пољу ЕУ се обавезала да настави са подршком Уговору о неширењу нуклеарног оружја, у сврху његове потпуне елиминације. ЕУ је спремна да у перспективи позове државе са највећим арсеналом нуклеарног оружја да смање тај арсенал, што укључује стратешко и нестратешко распоређено нуклеарно оружје. Такође, ЕУ остаје одлучна да повећа капацитете контроле пролиферације овог наоружања. Јачање постојећих режима контроле наоружања и његовог неширења остаје један од њених приоритета. За ефикасну имплементацију може бити кључан координиран приступ сарадње са партнерима, као и поштовање прихваћених обавеза из новог START споразума о контроли нуклеарног наоружања (*Strategic Arms Reduction Treaty*), потписаног између САД и Руске Федерације 2021. године.

Посебан безбедносни ризик за ЕУ представљају климатске промене. Њих Унија види као мултипликаторе безбедносних ризика. У Стратешком компасу посебно се апострофира глобално загревање које доводи до чешћих и екстремнијих временских непогода и природних катастрофа, које су потенцијални узрок за друштвене, економске и политичке нестабилности. То даље може утицати на регионалну, али и на глобалну безбедност. С тим у вези, ЕУ се обавезала да ојача свој одбрамбени сектор у оквиру ЗБОП. Ојачавање безбедности на том плану подразумева деловање на принципима солидарности и узајамне помоћи. Ојачавање безбедносног сектора требало би да следи повећање енергетске ефикасности, а што би било у складу с циљевима климатске неутралности коју ваља остварити до 2050. године, у оквиру Европског зеленог плана (*European Green Deal*).¹⁶ Ово ојачавање било би у складу и са развојем зелене технологије и одрживе дигитализације у оружаним снагама и у одбрамбеном сектору уопште. За оснажење безбедносног сектора ЕУ предвиђа развој система раног упозоравања и механизма предвиђања. На основу боље и правовремене информисаности,

¹⁶ Душко Димитријевић, „Преусмеравање економске политике Европске уније након пандемије Covid-19”, у: Невена Станковић, Драгана Дабић, Горан Бандов (урс), *Развојни правци Европске уније након пандемије Covid 19*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2021, стр. 217–238.

посебно у оквиру делатности Службе за јединствену обавештајну анализу и Сателитског центра, ЕУ ће стећи могућност да се приближи глобалном обавештајном систему и систему безбедне комуникације. Сходно Плану о климатским променама и одбрани (*The EU' climate change and defence roadmap*) планирано је доношење националних стратегија о припреми оружаних снага за климатске промене до краја 2023. године. Уз наведено, ЕУ планира и да унапреди своје способности пружања војне помоћи кроз ефикаснију координацију између цивилних и војних тела на националним нивоима. Ово ће бити могуће само уз ослонац на постојеће војне структуре, као што су Група за планирање кретања и Комисија за хуманитарну помоћ и помоћ у случају катастрофа. Поменути приступом пружиће се подршка државама чланицама и трећим државама током криза, кроз коришћење инструмената мировне помоћи ЕУ или применом клаузуле о узајамној помоћи у складу са Уговором о ЕУ. У координацији са механизмом ЕУ за цивилну заштиту, планирано је пружање и шире помоћи у случају катастрофа. На том плану, ЕУ ће појачати своју координацију са УН и НАТО.

Инвестиције

У складу са агендом из Версаја, ЕУ је одлучила да повећа инвестиције у одбрамбене и иновационе технологије и капацитете. То је према њеној процени од стратешког значаја, као што је и испуњавање циљева сталне системске сарадње главни услов за јачање одбрамбених снага, као и цивилних и војних способности суочавања са безбедносним ризицима и претњама. Наведене активности требало би да се одвијају кроз већа прекогранична улагања у кључним технолошким и индустријским областима. Инвестициона делатност, према становишту ЕУ, треба да задовољи принципе реципроцитета и узајамне користи. То би допринело и већој независности која је од суштинске важности за јачање економски одрживог одбрамбеног система ЕУ. На основу обавеза које су преузете са Сталном структуралном сарадњом (*Permanent Structured Cooperation – PESCO*), као делом ЗБОП-а, а која се односи на системску интеграцију националних одбрамбених снага, ЕУ се обавезала на већа финансијска улагања како би те снаге постале мобилне, интероперабилне и технолошки напредне, енергетски ефикасне и отпорне. Будући да планирање и развој одбрамбених способности такође захтева додатна издвајања и расходе, она би требало да се одвијају у складу са израђеним проценама и анализама, као и иницијативама о којима ће расправљати министри одбране држава чланица на годишњем нивоу. У погледу развоја стратешких способности, ЕУ планира да у дугорочном периоду пружи подршку иновационим пројектима као што су ваздухопловни системи наредне генерације (*Eurodron*), нове класе војних пловила и копнених борбених система. ЕУ ће подупрети и истраживачку делатност у

државама чланицама, као и специјализације које су у пракси имале добре резултате као што је, примера ради, европска мултинационална вишенаменска танкерска и транспортна флота. Путем Европског фонда за одбрану и коришћењем финансијских потенцијала из других програма и фондова као што су Хоризонт Европа, Инструмент за повезивање Европе (CEF), Свемирски програм ЕУ, Европски савет за иновације (EIC) и *InvestEU*, Унија ће настојати да успостави и развије своје стратешке одбрамбене способности на копну, мору, у ваздуху, свемиру и у сајбер простору. Конкретно ће то значити системски развој и успостављање копнених система одбране потребних за ефикасније деловање у операцијама и мисијама управљања кризама. Потом, то ће обухватити инсталирање врхунске поморске платформе потребне за већу присутност на морским подручјима, развој одбрамбених и борбених система наредне генерације у сврху надмоћи у ваздушном простору, изградњу технолошки најнапреднијих сензора и система свемирске технологије са којима би било могуће обезбедити слободан приступ свемиру и заштиту његових ресурса, те коначно, и изградњу најсавременијих система за одбрану од сајбер напада. За последњи случај, ЕУ намерава ставити у функцију Европски центар за сајбер безбедност како би развила европски индустријски екосистем сајбер безбедности. Иначе, ЕУ почев од 2023. године планира да обједини инвестиције у заједничке пројекте кроз давање одређених погодности и измену постојеће регулативе која се односи на Европски фонд за одбрану. На тај начин ЕУ жели да појача напоре на обједињавању инвестиција у иновације које су потребне за унапређење одбрамбене индустрије. У истом правцу ЕУ планира и оснивање посебног иновационог центра у оквиру Европске одбрамбене агенције. Европска одбрамбена агенција и Комисија, с друге стране пак, имају намеру да развију Програм за иновације како би убрзале развој одбрамбене индустрије и побољшале њену енергетску ефикасност. Пре тога Опсерваторија за кључне технологије треба да испита зависности у читавом одбрамбеном сектору, те да укаже на мере ради њиховог превазилажења. Координација активности на поменутом плану као и на плану дисруптивних технологија које су битне за одржавање војне предности, требало би да се оствари заједно са Европским саветом за иновације и Европским фондом за одбрану. С обзиром на то да се европска одбрамбена индустрија суочава са озбиљном конкуренцијом других светских сила и политичких актера, предвиђена је ужа сарадња између држава чланица и ЕУ у складу са Планом Комисије о кључним технологијама за безбедност и одбрану (*The Roadmap on critical technologies for security and defence*). Уз давање подстицаја јавним и приватним инвестицијама (коришћењем, између осталог, и приватних финансијских ресурса Европске инвестиционе банке), ЕУ је установила правни оквир за контролу директних страних инвестиција (FDI) у технологије и стратешки важне области индустрије. То је учинила пре свега

у односу на стране директне инвестиције које долазе из Кине, али и из других конкурентских држава, с позивом на заштиту јавног поретка и безбедности.¹⁷ Увођењем контролних механизма ЕУ и државе чланице настоје да заштите своје виталне интересе у економској области, *inter alia*, и у одбрамбеном сектору.

Партнерства

Стратешки компас потврђује да су стратешка партнерства главни инструмент помоћу којег ЕУ планира да оствари своју амбицију да постане глобални политички актер. Партнерства која ЕУ настоји да успостави и ојача заснована су пре свега на очувању међународног поретка и ефикасном мултилатерализму у чијем средишту су Уједињене нације, као фактор мира и безбедности и као универзални чинилац који доприноси правној регулацији међународних односа. У наредном периоду (до 2024. године) ЕУ ће настојати да унапреди своју стратешку сарадњу са светском организацијом, нарочито на плану јачања оперативних способности које би допринеле испуњавању обавеза предвиђених Оквирним споразумом о узајамној помоћи за мисије и операције управљања кризама.¹⁸ Такође, ЕУ ће настојати да оствари Програм о женама, миру и безбедности, као и сарадњу у погледу заштите цивилног становништва и деце током оружаних сукоба. Сарадња са Уједињеним нацијама требало би да значи и унапређење мирног решавања спорова кроз различите облике превентивне дипломатије, изградњу система раног упозоравања и посредовања у спречавању избијања оружаних сукоба. Као и своја друга стратешка опредељења, ЕУ ће настојати да развија стратешка партнерства на начин да партнерства буду од заједничке користи, посебно у ситуацијама када постоји настојање да се заједничким напорима и капацитетима одговори на актуелне безбедносне кризе. У том контексту, Стратешки компас упућује на синхронизацију сарадње о кључним питањима Заједничке спољне и безбедносне политике (ЗСБП), као и на усклађивање активности које се односе на спровођење цивилних и војних мисија унутар ЗБОП, као њеног дела. На билатералном плану, ојачавање партнерстава обухвата блиску сарадњу ЕУ са суседним државама и државама из ширег окружења путем имплементације инструмената ЕУ за мир, безбедност, суседство, сарадњу и развој. Према

¹⁷ Душко Димитријевић, „Примена правног оквира Европске уније за проверу страних директних инвестиција у време пандемије Covid-19”, *Европско законодавство*, 2021, vol. 20, бр. 75, стр. 5–20.

¹⁸ “Framework Agreement between the European Union and the United Nations for the Provision of Mutual Support in the context of their respective missions and operations in the field”, *OJ L* 389, 19. 11. 2020, pp. 2–20.

Стратешком компасу, ЕУ има намеру да и даље развија своја билатерална партнерства широм света прилагођавајући их заједничким вредностима. У том правцу, ЕУ ће настојати да у дијалог укључи све партнере који деле њене интересе у очувању светске безбедности и мира. ЕУ ће са својим партнерима током 2022. године организовати Форум за партнерство у области безбедности и одбране који ће се одржавати на двогодишњем нивоу. Овај Форум треба да окупи све билатералне и мултилатералне партнере ЕУ, а имаће задатак да размотри актуелне безбедносне изазове и ризике. То ће, уз продубљивање стратешких односа са САД, Норвешком, Канадом, Великом Британијом и Турском, и развијање сарадње са земљама Источног партнерства (Молдавијом, Грузијом и Украјином), земљама Западног Балкана, из Јужног суседства (Блиског истока и Средоземља), Африке, Латинске Америке и Индо-Пацифика (пре свега са Јапаном, Републиком Корејом, Индијом, Индонезијом, Пакистаном, Вијетнамом, и по потреби са Кином), допринети легитимности и делотворности њеног безбедносног деловања у савременим међународним односима.

У Стратешком компасу посебно се наглашава значај стратешког партнерства ЕУ са НАТО савезом. То партнерство је најважније за евроатлантску безбедност ЕУ. Стога, ЕУ припрема додатне мере да ово стратешко партнерство подржи и ојача и у будућности, посебно у контексту најновијих негативних дешавања у Украјини. Још од 2016. године две организације су осмишљавале заједничке одговоре на безбедносне претње и изазове, па су у духу тог промишљања у два декларацијама јасно назначиле стубове међусобне партнерске сарадње која би антиципирала принципе инклузивности, реципроцитета, отворености, транспарентности и аутономије у одлучивању. Уз додатне напоре, две организације намеравају да побољшају своје везе кроз политички дијалог на високом нивоу, кроз дељење информација о ситуацијама које могу имати безбедносне реперкусије, и кроз одржавања заједничких војних вежби и учешћима у заједничким операцијама управљања кризама. Партнерство са Организацијом за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) такође је од велике важности за ЕУ, нарочито на Западном Балкану, источном суседству и у централној Азији где ЕУ настоји да делује превентивно на спречавању могућих безбедносних криза. У том погледу, ЕУ посебно даје акценат унапређењу сарадње са Центром ОЕБС-а за спречавање сукоба и њеним мисијама на терену. Изградња добрих међусобних односа требало би да се одвија кроз имплементацију мера изградње међусобног поверења, потом кроз размену информација за рано упозоравање, кроз спречавање сукоба и управљање кризама, кроз спровођење реформских мера и мера стабилизације након окончања сукоба, као и кроз друге заједничке активности које би значиле примену добрих пракси. Међу другим партнерствима ЕУ, истиче се партнерство са Афричком унијом (АУ), које се

одвија на основу политичког дијалога и оперативног ангажмана почев од Сомалије, па све до Сахела. Ојачавањем партнерства са АУ, ЕУ намерава да развије блиске везе са другим регионалним, али и субрегионалним организацијама као што су Економска заједница западноафричких држава (*Economic Community of West African States* – ECOWAS) и Сахелска група, Г5, Јужноафричка развојна заједница (*Southern African Development Community* – SADC) и Међувладино тело за развој (*Intergovernmental Authority on Development* – IGAD). На глобалном плану, заједно са УН, ЕУ ће настојати да подржи све афричке иницијативе које доприносе миру и стабилности на овом континенту.¹⁹ На подручју Индо-Пацифика, ЕУ ће тежити да продуби везе са Заједницом држава југоисточне Азије (*Association of Southeast Asian Nations* – ASEAN) како би повећала сарадњу на сузбијању различитих облика транснационалних криминалних активности, укључујући хибридне претње хемијским, биолошким, радиолошким, нуклеарним и сајбер оружјем. Имајући у виду пуноправно чланство на састанцима министара обране ASEAN Плус, ЕУ планира да искористи прилику да успостави сталну размену информација како би допринела имплементацији безбедносних аранжмана на подручју читаве Азије. Стратешким компасом планирано је проширење и ојачавање безбедносне сарадње и са другим регионалним организацијама (нпр. Арапском лигом и Саветом за сарадњу у Заливу). Веома је значајно што се овим стратегијским документом подвлачи да ће ЕУ следити нешто прилагођенији приступ у сарадњи са својим партнерима, који треба да обједини различите приступе у изградњи заједничких безбедносних капацитета неопходних у управљању безбедносним кризама. То конкретно значи интегрисано управљање кризама, кроз оспособљавање, саветовање, менторство и опремање оружаних снага и безбедносних служби партнерских држава и других партнера. Притом, Инструмент за суседство, развој и међународну сарадњу (*Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument* – NDICI), остаће и даље главни финансијски инструмент за пружање помоћи у иностранству. Европским инструментом мировне помоћи ЕУ планира даље повећање одбрамбених капацитета намењених управљању кризама у оквиру ЗБОП. Пружање војне помоћи у будућности требало би бити повезано са изградњом додатних цивилних капацитета, реформом сектора безбедности, бољим управљањем и демократским надзором, поштовањем владавине права, људских права и међународног права.

¹⁹ Стратешки компас апострофира обавезу ЕУ да заједно са УН и АУ ради на координацији активности три афричке државе (А3) са представницима држава чланица ЕУ у Савету безбедности УН.

4) ИЗВОРИ

- “A Strategic Compass for the EU”, European Union External Action. Интернет: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-eu-0_en, 21. 3. 2022.
- “A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security”, Annex, 7371/22, Council of the European Union, Brussels, 21 March 2022.
- “Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic And Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Security Union Strategy”, COM (2020) 605 final, European Commission, Brussels, 24. 7. 2020.
- Димитријевић, Душко, Дујић, Иван, „Европска одбрамбена агенција као фактор Заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ”, *Европско законодавство*, 2014, vol. 13, бр. 49–50.
- Димитријевић, Душко, „Трка за Арктик – одмеравање моћи или пут сарадње за нови међународни поредак”, у: Владимир Трапара, Невена Шекарић (урс), *Регионална безбедност: приступи, елементи, динамика*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2021.
- Димитријевић, Душко, „Регулаторни оквир Европске уније за стране инвестиције”, у: Сања Јелисавац Трошић (ед.), *Регулаторни оквир Европске уније за стране инвестиције*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2019.
- Димитријевић, Душко, „Уредба Европског парламента и Савета о успостављању оквира за проверу страних директних инвестиција у Европској унији”, *Европско законодавство*, 2019, vol. 18, бр. 68.
- Димитријевић, Душко, „Преусмеравање економске политике Европске уније након пандемије Covid-19”, у: Невена Станковић, Драгана Дабић, Горан Бандов (урс), *Развојни правци Европске уније након пандемије Covid-19*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2021.
- Димитријевић, Душко, „Примена правног оквира Европске уније за проверу страних директних инвестиција у време пандемије Covid-19”, *Европско законодавство*, 2021, vol. 20, бр. 75.
- Ђурковић, Миша, Игрутиновић, Милан, *Заједничка спољна и безбедносна политика Европске уније – актуелни изазови*, Институт за европске студије, Београд, 2016.
- “EU adopts fifth round of sanctions against Russia over its military aggression against Ukraine”, Council of the EU, *Press Release*, 8 April 2022.
- “Framework Agreement between the European Union and the United Nations for the Provision of Mutual Support in the context of their respective missions and operations in the field”, *OJ L 389*, 19.11.2020.

Новичић, Жаклина, „Европска унија у кризи: Заједничка политика безбедности и одбране”, у: Александар Гајић, Милан Игрутиновић, *Криза Европске уније, оквири, донети, трендови*, Институт за европске студије, Београд, 2013.

Petrović, Miloš, “European Union and Ukraine: the strategic partnership leading to (some)where?”, *International Problems*, 2022, vol. 74, no. 1.

“Versailles Declaration”, Informal meeting of the Heads of State or Government, Versailles, 11 March 2022.

Живковић, Урош, *Водич кроз цивилне мисије*, Isac Fond, Београд, 2017.

5) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Савремене међународне односе карактеришу убрзане промене које су надошле са појавом нових безбедносних претњи и изазова. ЕУ суочена са новим хибридним претњама заједно са својим партнерима усвајањем Стратешког компаса о безбедности изразила је спремност да одбрани европске вредности и глобални безбедносни поредак. Преузимајући обавезу доградње свог безбедносног и одбрамбеног система, ЕУ је изразила намеру да постане озбиљан геополитички актер. У Стратешком компасу разрађују се модели деловања, предузимања безбедносних мера, планови инвестирања у развој безбедносног и одбрамбеног сектора, као и различити облици јачања партнерстава која би у дугорочном периоду требало да доведу до већег степена безбедности у Европи. Повећање способности безбедносног деловања ЕУ, требало би да смањи нежељене безбедносне ризике у европском суседству, али и у другим регионима света. Будући да ЕУ инсистира на развоју партнерстава са земљама кандидатима Западног Балкана, Република Србија као кандидат за приступање овој организацији требало би да ради на усклађивању својих спољнополитичких и безбедносних приоритета са стратешким и безбедносним приоритетима ЕУ. Ојачавање партнерства на овом плану може допринети и убрзању приступних преговора са ЕУ, нарочито усаглашавању у области спољне, безбедносне и одбрамбене политике (Кластер 6, поглавље 31 нове методологије приступних преговора). Како би се остварила потребна синергија, Република Србија би морала да покаже проактивнији однос према безбедносним пројекцијама које је ЕУ усвојила са Стратешким компасом, не би ли на тај начин узела и активно учешће у деловању ове организације у оквиру њене ЗСБП и ЗБОП. То подразумева и одређену политичку преданост у испуњавању неких од приоритета у раније усвојеним стратешким докуменатима ЕУ (Глобалној стратегији за спољну и безбедносну политику, Плану имплементације у области безбедности и одбране и „Пакету одбране”), који предвиђају одговоре на екстерне конфликте и кризе, доградњу

одбрамбених капацитета и јачање партнерске сарадње, али такође и испуњавање других европских вредности које се односе на домен владавине права и изградњу демократских институција. С обзиром на то да Стратешки компас пружа одређену стратешку перспективу свим државама чланицама, постепена хармонизација спољне, безбедносне и одбрамбене политике Републике Србије са ЗСБП-ом и ЗБОП-ом, омогућила би и нашој држави прилику да на трајни и систематски начин побољша и унапреди своје капацитете нужне за борбу против читавог низа претњи и изазова с којима се савремени свет суочава. У заједничким напорима са ЕУ, Република Србија би спроводила и сопствене безбедносне циљеве потребне за заштиту њених грађана, вредности и националних интереса, што би генерално допринело и очувању међународног мира и безбедности.

EU STRATEGIC COMPASS FOR SECURITY AND DEFENCE

Summary: Faced with major geopolitical changes, various types of hybrid threats, numerous attempts at economic and energy coercion, climate change and, above all, the reversal of the policy of force in international relations manifested in the latest Ukrainian crisis, which seriously jeopardised European security and peace, on March 23, 2022, the European Union adopted the "Strategic Compass for Security and Defence" – a strategic document that for the first time contains a common vision and detailed goals for the defence of the European order. With this document, the member states of the European Union have identified four priority areas related to 1) Action (independently or in coalition), in terms of fulfilling obligations under the Common Security and Defence Policy (CSDP); 2) Security, which includes taking security measures to improve defence capabilities and anticipate various forms of threats from the sea, air and space, as well as cyberspace; 3) Investments, aimed at financial contributions in new technologies to improve defence capabilities, and 4) Partnerships, to overcome common threats and challenges, first by strengthening strategic ties with NATO and the UN, then with regional partners such as the OSCE, the African Union and the ASEAN, as well as through the improvement of bilateral relations with the United States, Great Britain, Canada, Norway and Japan, but also with other partner countries. Following the stated priorities and taking into account the current crisis in Ukraine, as well as negative geopolitical trends in the world, the EU adopted the Strategic Compass as a long-term action plan that should ensure its own security, in order to preserve international peace and security.

Keywords: European Union, Strategic Compass, Common Security and Defense Policy, Strategic Vision.